

รางจืด

ช่วงที่ผ่านมาหลายคนคงได้ยินข่าวสมุนไพร “รางจืด” ว่าเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการต้านสารพิษได้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการใช้เป็นยาพื้นบ้านเพื่อใช้ถอนพิษต่างๆ เช่น พิษจากพิษพิษจากสารเคมี เป็นต้น และไม่นานมานี้ทางโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรได้จัดการประชุมเชิงวิชาการร่วมกับสำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ดังนั้นจุลสารฉบับนี้ทางสำนักข้อมูลสมุนไพร ขอเสนอข้อมูลเกี่ยวกับต้นรางจืด เพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้เป็นที่รู้จักกัน

รากมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Thunbergia laurifolia* L. อยู่ในวงศ์ Acanthaceae มีชื่ออื่นๆ เช่น กำลิ่งช้างเผือก ขอบชะนาง คาย เครือเขาเขียว จอหลอดเื่ออ ชั้งกะ ดูเหว่า ทิดพุด น้ำนอง บั้งกะละ พอเหนือเตย ยาเขียว ย่ำแย้ รางเย็น แอดแอ ลักษณะพฤกษศาสตร์ รางจืดเป็นไม้เถาที่มักพบอยู่ตามป่าดงดิบ มักเกาะเกี่ยวกับต้นไม้ใหญ่ เถาแข็งแรง มีลักษณะเป็นข้อปล้องสีเขียว ใบเป็นใบเดี่ยว ลักษณะใบเป็นรูปหัวใจ ที่โคนใบเว้า ปลายใบเป็นติ่งแหลม ใบกว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 4 - 5 นิ้ว ขนาดของใบจะไล่กันขึ้นไปจากใหญ่ไปหาเล็ก (โดยไล่จากโคนก้านไปหาปลายก้าน) ใบสีเขียวผิวเรียบเกลี้ยง ดอกออกตรงข้ามกันเป็นคู่ๆ ดอกที่ออกเป็นช่ออยู่ตรงง่ามใบมีดอกย่อย 3 - 4 ดอก ห้อยระย้าลงมาลักษณะของดอกเป็นกรวยดิน หลอดกรวยยาวประมาณ 1 ซม. ปลายดอกแยกเป็นแฉก 5 แฉก หรือ 5 กลีบ ดอกสีม่วงอ่อน ภายในหลอดดอกเป็นสีขาว มีเกสรตัวผู้ประมาณ 4 อัน เมื่อดอกร่วงโรยไปก็จะติดเป็นผล ซึ่งมีลักษณะเป็นฝักแหลมคล้ายปากนก เมื่อผลแก่ก็จะแตกออกเป็น 2 ซีก (1)

ถิ่นกำเนิดและการกระจายพันธุ์

รางจืดเป็นพืชในเขตร้อนและเขตอบอุ่นของทวีปเอเชีย ได้แก่ ประเทศแถบอินโดจีน มณฑลกวางตุ้ง สาธารณประชาชนจีน และได้หวัน (2)

สรรพคุณตามตำราจาทอง

ใบสดคั้นน้ำกินแก้ไข้ และถอนพิษ รางจืดมีรสเย็น ใช้ปรุงเป็นยาเขียว รับประทานเป็นยาถอนพิษ ทำให้ลดความร้อนในร่างกาย แก้ไข้แก้พิษ กระทั่งพิษไข้หัว รากและเถา รับประทาน เป็นยาแก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษร้อนทั้งปวง (3)

องค์ประกอบทางเคมี

ดอก apigenin; cosmosiin; delphinidin-3-5-di-O- β -D-glucoside (4)
ใบ phytol, stigmasta-5,22-dien-3-ol (5), chlorophyll, carotenoid, lutein (6)
ส่วนที่อยู่เหนือดิน apigenin-6-C-glucoside benzyl- β -(2'-O- β -D-glucopyranosyl)-glucoside; benzyl- β -D-glucopyranoside; grandifloric acid; hex-trans-2-en-1-ol- β -D-glucoside; N-hexyl- β -D-glucoside; stilbericoside-3'-O- β -D-glucopyranoside vicenin 2 (7)

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

การศึกษาในสัตว์ทดลอง

1. ฤทธิ์ฆ่าแมลงพวกแมลง เห็บ-ไร

สารสกัดใบและกิ่งรางจืดด้วย 1% Tween 80 และเอทานอลด้วยความเข้มข้น 2.5% ทำการทดสอบกับเห็บวัวควาย (*Bophilus microplus*) โดยวิธีการแช่ (Dipping Method) จากนั้นบันทึกอัตราการตายของเห็บหลังการแช่ในเวลา 24 ชม. 48 ชม. และ 7 วัน พบว่าสารสกัดจากใบและกิ่งของรางจืดไม่มีผลต่ออัตราการตายของเห็บวัวควาย (8) สารสกัดเหง้าแห้งรางจืดด้วยปิโตรเลียมอีเทอร์และสารสกัดน้ำเหง้าสดรางจืด เมื่อนำไปทดสอบฤทธิ์ฆ่าแมลงวันทอง (*Dacus dorsalis*) และบันทึกอัตราการตายของแมลงที่ 1, 3, 6, 9, 12, 24 ชม. พบว่าสารสกัดเหง้าแห้งด้วย petroleum ether และสารสกัดน้ำเหง้าสด มีผลทำให้อัตราการตายของแมลงผลไม้เท่ากับ 9.5, 9.5, 9.5, 9.5, 9.5 และ 21.5, 24, 24, 24, 24, 24% ตามลำดับ ซึ่งถือว่าสารสกัดดังกล่าวมีฤทธิ์ฆ่าแมลงผลไม้ได้น้อย (9)

2. ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย

สารสกัดใบรางจืดด้วยน้ำ ปิโตรเลียมอีเทอร์ ไดเอทิลอีเทอร์ เมื่อนำมาทดสอบฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียในลำไส้ (*Escherichia coli*, *Samonella enteritidis*, *Shigella flexneri*, *Aerobacter aerogenes*, *Erwinia sp*, *Serratia marcescens*, *Proteus vulgaris* และ *Klebsiella pneumoniae*) ด้วยวิธี agar diffusion พบว่าสารสกัดใบรางจืดด้วยสารละลายข้างต้น ไม่สามารถยับยั้งเชื้อแบคทีเรียในลำไส้ได้ (10) สารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินของรางจืดด้วยเอทานอล เมื่อนำมาทดสอบฤทธิ์ยับยั้ง

เชื้อแบคทีเรีย 11 ชนิด *Streptococcus mutans*, *Str. sanguis*, *Str. sobrinus*, *Lactobacilli*, *Actinobacillus actinomycetemcomitans* ATCC 43717, *A. actinomycetemcomitans* ATCC 43718, *Staphylococcus aureus*, *S. epidermidis*, *Bacillus subtilis*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Escherichia coli* ในงานเพาะเลี้ยงเชื้อ พบว่าสารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินของรากจิต สามารถยับยั้งเชื้อ *A. actinomycetemcomitans* ATCC 43718 ได้ดีที่สุด โดยที่ความเข้มข้นต่ำสุดที่มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อ (Minimum bactericidal concentration) แบคทีเรียดังกล่าวเท่ากับ 0.78% และความเข้มข้นต่ำสุดที่มีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อ (Minimum inhibition concentration) แบคทีเรียดังกล่าวเท่ากับ 6.25% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งจากการทดลองสารสกัดส่วนเหนือดินของรากจิตมีฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียดังกล่าวข้างต้น 10 ชนิด ยกเว้นเชื้อ *Pseudomonas aeruginosa* (11)

3. ฤทธิ์ต้านไวรัส *Herpes-simplex type 1*

สารสกัดน้ำของใบรางจิต ด้วยความเข้มข้นที่ไม่เป็นพิษต่อเซลล์เพาะเลี้ยงชนิดวีโร (Vero-cell) เมื่อนำมาทดสอบความสามารถในการต้านเชื้อไวรัส *Herpes simplex type 1* พบว่าสารสกัดน้ำของใบรางจิตสามารถทำลายไวรัสได้โดยตรง และมีผลยับยั้งการเพิ่มปริมาณของไวรัสในเซลล์ที่เจริญอยู่ในอาหารเลี้ยงเซลล์ โดยวิธีพลาค (plaque test) เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม แต่สารสกัดน้ำของใบรางจิตไม่สามารถขัดขวางการเข้าสู่เซลล์วีโรของไวรัส *Herpes simplex type 1* ได้ (12)

4. ฤทธิ์ต้านไวรัส *Herpes-simplex type 2*

มีการศึกษาฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส *Herpes simplex type 2* ใน vero cell ของสมุนไพรรวม 16 ชนิด รวมทั้งต้นรางจิต ซึ่งพบว่าสารสกัดใบรางจิตด้วยเอทานอลและน้ำ : เอทิลอะซิเตท สามารถต้านเชื้อไวรัส *H. simplex type 2* ได้ (13)

5. ฤทธิ์ต้านยีสต์

สารสกัดส่วนที่อยู่เหนือดินของรางจิตด้วยเอทานอล เมื่อนำมาทดสอบฤทธิ์ยับยั้งยีสต์ (*Candida albicans*) พบว่าสารสกัดดังกล่าวไม่สามารถยับยั้งเชื้อ *C. albicans* ได้ (11)

6. ฤทธิ์ต้านการอักเสบ

มีการศึกษาการพัฒนารับยาด้านการอักเสบจากสมุนไพรรวม โดยใช้สารสกัดจากใบรางจิตไปทดสอบฤทธิ์ยับยั้งการอักเสบในสัตว์ทดลองที่ทำการเหนี่ยวนำให้เกิดการอักเสบที่ใบหูด้วยสาร ethyl-phenylpropiolate (EPP) โดยทาสารสกัดก่อนให้ ethyl-phenylpropiolate เป็นเวลา 2 ชม. แล้ววัดความหนาของใบหูเทียบกับกลุ่มควบคุม ผลการทดลองพบว่าสารสกัดจากใบรางจิตสามารถยับยั้งการอักเสบได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และเปอร์เซ็นต์การยับยั้งการอักเสบเท่ากับ 32.3% ดังนั้นจึงนำสารสกัดใบรางจิตที่ได้มาเตรียมเป็นตำรับครีมในขนาดความเข้มข้น 5% แล้วนำไปผ่านการทดสอบความคงตัวทางกายภาพ จากนั้นนำไปตรวจสอบฤทธิ์ต้านการอักเสบ

เช่นเดียวกับสารสกัด พบว่ามีฤทธิ์ต้านการอักเสบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และให้ผลใกล้เคียงกับยามาตรฐานคือ betamethasone cream (14) การศึกษาของณัฐจิยา และคณะ โดยการป้อนสารสกัดรางจืดให้หนูเม้าส์ พบว่าสารสกัดรางจืดมีฤทธิ์ต้านการอักเสบสูงกว่าสารสกัดมังคุด 2 เท่า (ค่าความเข้มข้นครึ่งหนึ่งในการต้านการอักเสบ ED_{50} ของรางจืดเท่ากับ 2.51 ก./กก., ED_{50} ของมังคุดเท่ากับ 5.51 ก./กก.) สารสกัดรางจืดเมื่อนำมาพัฒนาเป็นยาต้านการอักเสบภายนอกในรูปแบบเจล จะมีฤทธิ์ต้านการอักเสบเร็วรั้งได้น้อยมาก แต่สามารถต้านการอักเสบเฉียบพลันได้ใกล้เคียงกับยามาตรฐาน diclofenac gel ซึ่งควรมีการศึกษาทางคลินิกต่อไป (15)

7. ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ

สาร phytol และ stigmasta-5,22-dien-3-ol จากใบรางจืด พบว่ามีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระเมื่อนำมาทดสอบด้วยวิธี DPPH scavenging assay (5) ชาซงใบรางจืดเมื่อนำมาทดสอบฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระด้วยวิธี DPPH scavenging assay เช่นกัน พบว่าค่า EC_{50} มีค่าเท่ากับ 21.31 ซึ่งมากกว่าสารต้านอนุมูลอิสระมาตรฐาน butylated hydroxy toluene (BHT) ซึ่งมีค่า EC_{50} เท่ากับ 18.73 ซึ่งแสดงว่า ชาซงใบรางจืดยังคงมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระได้ไม่ตีพ้อ (16) สารสกัดเอทานอลของรางจืด (ไม่ระบุส่วนที่ใช้) เมื่อนำไปทดสอบฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ด้วยวิธี DPPH scavenging assay และใช้ butylhydroxytoluene (BHT) เป็นสารมาตรฐาน พบว่าสารสกัดเอทานอลของรางจืดมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระได้น้อย (17) นอกจากนี้ชลธิชา และคณะยังทำการศึกษาฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของรางจืด โดยวัดค่า EC_{50} พบว่าอยู่ระหว่าง 20 - 99 มก./มล. เนื่องจากค่าที่ได้มีช่วงห่างมาก จึงต้องทำการศึกษาต่อไป (18)

8. ฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด

การศึกษาในหนูแรท โดยวัดน้ำตาลในเลือดเปรียบเทียบก่อนและหลังการให้สารสกัดใบรางจืด โดยแบ่งหนูแรทเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนูแรทปกติให้ป้อนน้ำกลั่น น้ำคั้นใบรางจืดสดขนาด 20 มก./มล. และ 40 มก./มล. น้ำต้มใบรางจืดแห้งขนาด 300 มก./มล., 600 มก./มล. และกลุ่มหนูแรทที่เป็นเบาหวานให้น้ำคั้นใบรางจืดสดขนาด 40 มก./มล. น้ำต้มใบรางจืดแห้งขนาด 600 มก./มล. โดยให้ดื่มแทนน้ำติดต่อกันเป็นเวลา 12 วัน ผลการวิจัยพบว่าในหนูแรท กลุ่มปกติที่ได้รับน้ำคั้นใบรางจืดสดขนาด 40 มก./มล. น้ำต้มใบรางจืดแห้งขนาด 300 มก./มล., 600 มก./มล. และหนูแรทกลุ่มที่เป็นเบาหวานที่ได้รับน้ำต้มใบรางจืดแห้งขนาด 600 มก./มล. ปริมาณน้ำตาลในเลือดลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แต่ไม่มีผลต่อระดับน้ำตาลในเลือดของหนูแรทที่เป็นเบาหวานที่ได้รับน้ำคั้นใบรางจืดสดขนาด 40 มก./มล. (19) เมื่อให้สารสกัดน้ำใบรางจืด ความเข้มข้น 60 มก./มล./วัน ในหนูแรทที่เหนี่ยวนำให้เป็นเบาหวานด้วย alloxan นาน 15 วัน พบว่ามีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด และทำให้เบต้าเซลล์ของตับอ่อนฟื้นตัวดีขึ้นบ้าง แม้จะไม่สมบูรณ์เป็นปกติ (20)

9. ฤทธิ์ต่อกล้ามเนื้อเรียบ

สารสกัดน้ำใบรางจืดแห้งทำให้กล้ามเนื้อเรียบของลำไส้หนูแรทคลายตัวในช่วงสั้นๆ แล้วตามด้วยการหดตัวอย่างเด่นชัดและฤทธิ์คงอยู่ได้นาน โดยเพิ่มทั้งความตึงตัว (tonus) และแรงบีบตัว (contractile force) และฤทธิ์เพิ่มขึ้นตามความเข้มข้นของสารสกัดที่เพิ่มขึ้น กลไกการออกฤทธิ์ไม่ผ่าน cholinergic หรือ histaminergic receptors แต่เป็นผลโดยตรงของสารสกัดต่อกล้ามเนื้อเรียบ นอกจากนี้ยังกระตุ้นการทำงานของกล้ามเนื้อเรียบของหลอดลมหนูตะเภา และกล้ามเนื้อเรียบของมดลูกหนูแรท โดยเพิ่มความตึงตัวของกล้ามเนื้อในขณะหดตัวและผลที่เพิ่มขึ้นตามความเข้มข้นของรางจืดที่เพิ่มขึ้น (21)

10. ฤทธิ์ปกป้องตับ

สารสกัดใบรางจืด ขนาด 200 มก./กก. น้ำหนักตัว เมื่อป้อนให้หนูเม้าส์กินก่อน 1 ชม. ก่อนที่จะเหนี่ยวนำให้เกิดความเป็นพิษที่ตับด้วยเอทานอล (ขนาด 9 ก./กก. น้ำหนักตัว) พบว่าสารสกัดรางจืดมีฤทธิ์ป้องกันการถูกทำลายของตับ และมีผลลดการทำงานของเอนไซม์ที่ตับ (PGOT= plasma glutamic oxaloacetic transaminase, PGPT= plasma glutamic pyruvic transaminase) ที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากพิษของเอทานอล (22) เช่นเดียวกับการศึกษาของพรเพ็ญ และคณะ พบว่าสารสกัดน้ำของรางจืดช่วยป้องกันการตายของเซลล์ตับจากพิษของแอลกอฮอล์ (เอทานอล) ทั้งในหลอดทดลองและในหนูแรทที่ได้รับแอลกอฮอล์ โดยทำให้ค่า AST (aspartate aminotransferase), ALT (alanine aminotransferase) ในเลือด และไตรกลีเซอไรด์ในตับลดลง และลดการเปลี่ยนแปลงทางจุลพยาธิวิทยาของตับ เมื่อเปรียบเทียบกับหนูที่ได้รับแอลกอฮอล์อย่างเดียว (23)

11. ฤทธิ์ต้านสารพิษ

พาศณี และคณะได้ทำการศึกษาศารสกัดน้ำจากใบรางจืด (ใช้ใบรางจืด 100 ก. ต่อน้ำ 100 มล.) ในการแก้พิษโพลีดีอล (20 มก./หน.ตัว 1 กก. ที่ฉีดใต้ผิวหนังในหนูแรท) พบว่าขนาดของสารสกัดน้ำจากใบรางจืดที่ได้ผลดีที่สุดคือ 2 มล./น้ำหนักตัว 100 ก. ของหนูแรท โดยป้อนเข้ากระเพาะอาหารทันทีที่ได้รับโพลีดีอล และพบว่าทำให้สารสกัดน้ำดังกล่าว โดยฉีดเข้าใต้ผิวหนัง และฉีดเข้าช่องท้องในขนาด 0.5 ก./น้ำหนักตัว 100 ก. ทำให้มีการระคายเคืองบริเวณที่ฉีด และไม่สามารถแก้พิษของโพลีดีอลได้ดีเท่ากับการให้รับประทาน การใช้สารสกัดดังกล่าวจะได้ผลดียิ่งขึ้นเมื่อใช้ร่วมกับ atropine จากการเปรียบเทียบผลการทดลอง พบว่าการป้อนสารสกัดน้ำใบรางจืด ขนาด 2.0 มล./น้ำหนักตัว 100 ก. ให้หนูแรทร่วมกับการฉีด atropine (1/100 เกรน/น้ำหนักตัว 100 ก. ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง) สามารถลดอัตราการตายของสัตว์ทดลองซึ่งได้รับโพลีดีอล 20 มก./กก. น้ำหนักตัว จากร้อยละ 56.67 ± 3.33 เป็น 5.00 ± 2.87 ซึ่งเท่ากับการใช้ atropine (1/100 เกรน/น้ำหนักตัว 100 ก. ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง) ร่วมกับ 2-PAM (2-pyridine aldoxime methiodide) ซึ่งเป็นยาแก้พิษของโพลีดีอล (1 มล./น้ำหนักตัว 100 ก. ฉีดเข้าช่องท้อง) โดยการทดลองในครั้งนี้ยังไม่สามารถบอกกลไกการออกฤทธิ์ของสารสกัดน้ำใบรางจืดได้ (24)

มีการศึกษาฤทธิ์ต้านสารพิษสตริกนินซัลเฟตของรากรางจืดในหนูแรท 55 ตัว โดยการกรอรากรางจืดแห้ง ซึ่งทำเป็นรูปน้ำยาแขวนตะกอนในน้ำตาลกลูโคส 50% ในขนาด 1.0, 1.5, 2.0, 4.0 ก./กก. น้ำหนักตัว 60 นาที่ ก่อนให้สตริกนินซัลเฟต พบว่ารากรางจืดไม่สามารถยับยั้งฤทธิ์ของสตริกนินซัลเฟตได้ แต่การศึกษาในหลอดทดลอง น้ำยาสตริกนินซัลเฟตหลังถูกดูดซับด้วยรากรางจืดแล้ว เมื่อนำไปฉีดในหนูแรทพบว่าหนูแรทไม่แสดงอาการผิดปกติใดๆ เลย (25) แสดงว่ารากรางจืดแห้งที่เป็นผงมีคุณสมบัติดูดซับสตริกนินซัลเฟตไว้ได้ และสามารถล้างการดูดซับนี้ได้ด้วยน้ำ

การศึกษาในหนูแรทสายพันธุ์ wistar เพศผู้ที่ได้รับสารพิษมาลาไรเออนฉีดเข้าทางช่องท้อง ก่อน หลังจากนั้น 5 นาที่ป้อนสารสกัดใบรางจืดความเข้มข้น 1 ก./น้ำ 4 มล. ขนาด 3.5 ก./น้ำหนักตัว 100 ก. พบว่าหนูรอดชีวิตร้อยละ 30 ในขณะที่กลุ่มควบคุมที่ได้รับสารพิษมาลาไรเออนตายหมด ซึ่งสรุปได้ว่าสารสกัดจากใบรางจืดมีสรรพคุณถอนพิษมาลาไรเออนซึ่งเป็นยาฆ่าแมลงกลุ่มออร์กาโนฟอสเฟตได้ (26)

12. ฤทธิ์ต้านพิษสารตะกั่ว

การศึกษาสารฟีนอลิกในสารสกัดหยาบรางจืดในการต้านสารพิษของตะกั่วที่มีต่อระบบประสาทสมองด้านการเรียนรู้และความทรงจำ โดยใช้เทคนิคการทดสอบทางจิตวิทยา ตามวิธีของเมอร์ริสในหนูเม้าส์ที่ได้รับสารพิษจากตะกั่วที่ความเข้มข้น 1 ก./ล. ผสมในน้ำดื่มอย่างเดียว หรือได้รับร่วมกับสารประกอบฟีนอลิกในสารสกัดหยาบรางจืด หรือได้รับร่วมกับวิตามินอีที่ความเข้มข้น 100 มก./กก./วัน นาน 8 สัปดาห์ เมื่อทดสอบโดยการฝึกให้หนูเม้าส์ค้นหาแท่นพลาสติกที่วางซ่อนไว้ใต้ผิวน้ำ ผลการศึกษาพบว่าหนูเม้าส์กลุ่มที่ได้รับพิษจากสารตะกั่วจะใช้เวลาในการค้นหาแท่นพลาสติกที่ซ่อนไว้ใต้ผิวน้ำสูงกว่าหนูเม้าส์กลุ่มควบคุม และค่าร้อยละของเวลาที่หนูว่ายน้ำน้อยอยู่ในบริเวณที่แท่นพลาสติกลดต่ำลงเมื่อเปรียบเทียบกับหนูกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่หนูกลุ่มที่ได้รับสารประกอบฟีนอลิกในสารสกัดหยาบรางจืด และวิตามินอี พบว่าค่าระยะเวลาในการค้นหาแท่นพลาสติกลดลง รวมทั้งค่าร้อยละของเวลาที่หนูว่ายน้ำอยู่ในบริเวณที่มีแท่นพลาสติกวางอยู่มีค่าเพิ่มสูงขึ้นสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของความเข้มข้นของสารประกอบฟีนอลิกในรางจืด เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ได้รับพิษตะกั่วอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสรุปได้ว่าสารประกอบฟีนอลิกในสารสกัดหยาบรางจืดมีผลช่วยป้องกันการสูญเสียการเรียนรู้ และความทรงจำที่เกิดจากการได้รับพิษของสารตะกั่วที่เหนี่ยวนำให้เกิดความผิดปกติของระบบประสาทสมอง (27) เมื่อผสมสารสกัดน้ำใบรางจืดลงในน้ำดื่มความเข้มข้น 1 ก./ล. ให้กับหนูเม้าส์ที่ได้รับสารตะกั่ว พบว่าสารสกัดน้ำใบรางจืดไม่มีผลต่อระดับของสารตะกั่วในเลือด แต่หากให้สารสกัดน้ำใบรางจืดขนาด 100 หรือ 200 มก./กก. พบว่าสารสกัดรางจืดช่วยลดพิษของตะกั่วที่ทำให้การเรียนรู้และความจำของหนูเม้าส์ลดลง และยังทำให้เซลล์ประสาทตายน้อยลง และช่วยรักษาระดับสารต้านอนุมูลอิสระในสมองของหนูเม้าส์ด้วย (28)

13. ฤทธิ์ต้านพิษสุรา

การศึกษาในหนูแรทที่ได้รับแอลกอฮอล์ติดต่อกันนาน 21 วัน แล้วหยุดให้แอลกอฮอล์และให้หนูแรทได้รับสารสกัดรางจืดขนาดต่างๆ กัน ติดต่อกันนาน 14 วัน พบว่าสารสกัดรางจืดให้ผลลดภาวะซึมเศร้าและทำให้พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของหนูแรทเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ไม่มีผลลดความวิตกกังวล โดยสารสกัดรางจืดช่วยลดการถูกทำลายของเซลล์ประสาทของหนูแรทเนื่องจากการขาดเหล้า (29)

14. ฤทธิ์เพิ่มการหลั่ง dopamine

สารสกัดน้ำใบรางจืดความเข้มข้น 0.1 ก./มล. เมื่อนำไปทดสอบกับชิ้นสมองหนูแรท ส่วน striatum พบว่าสารสกัดน้ำใบรางจืดสามารถเพิ่มผลของโดปามีนในการกระตุ้นการหลั่งสาร dopamine ได้อย่างมีนัยสำคัญสถิติ ($p < 0.001$) และมีความสามารถในการกระตุ้นการหลั่ง dopamine ได้ดีพอๆ กับสาร amphetamine ดังนั้นจึงมีการนำสารสกัดน้ำใบรางจืดไปใช้รักษาผู้ที่ติดยาเสพติด (30)

15. ฤทธิ์ต้านเอนไซม์ amylase

สารสกัดทั้งต้นของรางจืดด้วย 50% เมทานอล (10 มล./ก.หน.แห้ง) เมื่อนำมาทดสอบความสามารถในการยับยั้งเอนไซม์ในการย่อยคาร์โบไฮเดรต พบว่าสารสกัดทั้งต้นของรางจืดไม่มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ α -amylase และเอนไซม์ sucrase (31)

การศึกษาทางคลินิก

1. ฤทธิ์ต้านสารพิษ

การทดลองในเกษตรกรกลุ่มเสี่ยงของสารฆ่าแมลง โดยทำการตรวจระดับเอนไซม์ cholinesterase ด้วย reactive paper ซึ่งจะระบุได้ว่าเกษตรกรอยู่ในระดับไม่ปลอดภัย ระดับเสี่ยง และระดับปลอดภัย เนื่องจากระดับเอนไซม์ cholinesterase จะลดลงเมื่อได้รับพิษจากสารฆ่าแมลง แบ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 59 คน และกลุ่มควบคุม 49 คน ทำการทดลองโดยใช้สมุนไพรรางจืดขนาด 8 ก./วัน ในกลุ่มทดลอง และยาหลอกขนาดเท่ากันในกลุ่มควบคุม นาน 21 วัน จากนั้นทำการตรวจหาการลดลงของสารฆ่าแมลงในร่างกาย ในวันที่ 7, วันที่ 14 และ วันที่ 21 ภายหลังได้รับสมุนไพรรางจืด และยาหลอก หลังจากนั้นนำผลการทดลองที่ได้มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของการเพิ่มขึ้นของระดับเอนไซม์ cholinesterase ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าในวันที่ 7 และวันที่ 21 ภายหลังได้รับสมุนไพรรางจืด ระดับเอนไซม์ cholinesterase ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ และเมื่อวิเคราะห์อย่างละเอียดพบว่า กลุ่มที่มีแนวโน้มการลดลงของระดับสารฆ่าแมลงในร่างกายดีกว่ากลุ่มอื่นๆ คือกลุ่มอายุ 31 - 45 ปี กลุ่มที่ไม่มีโรคประจำตัว และกลุ่มที่มีน้ำหนักตัว 37 - 50 กก. (32)

นอกจากนี้ยังมีรายงานจากกลุ่มเภสัชกร จ. สุพรรณบุรี แจ้งว่ามีผู้ป่วยชายอายุ 36 ปี ทะเลาะกับเพื่อนบ้าน แล้วกินกรมม็อกไซนเข้าไป ญาติได้ช่วยชีวิตผู้ป่วยโดยทำให้อาเจียนด้วยน้ำ ยาสูบผสมโซเดียม ผู้ป่วยอาเจียนออกมามาก ญาตินำส่งโรงพยาบาลเขาพระ ผู้ป่วยได้รับการรักษา โดยรับประทาน bentonite อยู่ 1 วัน และกลับไปอยู่บ้าน 2 วัน พบว่าอาการไม่ดีขึ้น กระสับกระส่าย ปากเจ็บมาก กินอะไรไม่ได้ นำมารักษาที่โรงพยาบาลสามชุก 4 วัน ผู้ป่วยได้รับน้ำเกลือตลอด และได้ส่งต่อไปยังโรงพยาบาลประจำจังหวัดเพื่อถ่ายเลือด ผู้ป่วยมีอาการตัวและตาเหลือง เห็นอหอบ เจ็บมาก แพทย์ได้แจ้งอาการให้ภรรยาผู้ป่วยรับทราบ จึงขอรับกลับบ้านและได้รับคำแนะนำจาก พยาบาลให้ใช้ยาแผนโบราณ คือว่านรางจืด 1 กก. ต้มกับน้ำรับประทาน ปรากฏว่าผู้ป่วยยังคง มีชีวิตอยู่ และทำงานได้ตามปกติ (33)

มีรายงานการใช้น้ำต้มรางจืดแก้พิษพาราควอตในผู้ป่วยที่ได้รับพาราควอตจากการอม หรือรับประทาน แล้วมารับการรักษาที่โรงพยาบาลเจ้าพระยายมราช จ. สุพรรณบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2533 - 2535 พบว่าในช่วง 3 ปี ที่ใช้น้ำต้มรางจืด มีผู้ได้รับสารพาราควอตทั้งหมด 64 ราย รอดชีวิต 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 51.56 เสียชีวิต 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 48.44 เปรียบเทียบกับผลการรักษาช่วง พ.ศ. 2531 - 2532 ที่ยังไม่ใช้รางจืด มีผู้ป่วย 11 คน เสียชีวิตทุกราย ทั้งนี้การรักษาที่โรงพยาบาล ประกอบด้วย การทำให้อาเจียน ล้างท้อง ให้ยาขับปัสสาวะ ให้วิตามินซีขนาดสูง ให้ยาสเตียรอยด์ และรักษาตามอาการเท่าที่จำเป็น รวมทั้งยาต้มรางจืดที่เตรียมโดยใช้เถาและใบตากแห้งหนัก 300 ก. ใส่ในน้ำสะอาด 1 ล. ในหม้อดิน ต้มใช้ไฟกลางๆ ให้เดือดนาน 15 นาที แล้วทิ้งให้เย็น ให้ผู้ป่วย ดื่ม หรือให้ทางสายให้อาหาร ครั้งละ 200 มล. ทุก 2 ชม. ตลอดเวลาที่อยู่โรงพยาบาล (34)

โรงพยาบาลบางกระทุ่ม จ. พิษณุโลก ศึกษาแบบไปข้างหน้า (prospective study) ในเกษตรกร 270 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 90 คน กลุ่มที่ 1 ได้รับยาขงสมุนไพรรางจืด 6 ก. วันละ 1 ครั้ง หลังอาหารเช้า 7 วัน กลุ่มที่ 2 ได้รับยาขงสมุนไพรรางจืด 6 ก. วันละ 2 ครั้ง หลังอาหารเช้า - เย็น 7 วัน กลุ่มที่ 3 ได้รับยาหลอก (ชาขงเตยหอม) 6 ก. วันละ 1 ครั้ง หลังอาหารเช้า 7 วัน พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับเอนไซม์ cholinesterase ในเลือดในวันที่ 7 หลังได้รับรางจืดสูงกว่าก่อนที่จะ ได้รับรางจืดอย่างมีนัยสำคัญทั้ง 3 กลุ่ม (การเพิ่มขึ้นของ cholinesterase ในกลุ่มที่ 1 และ 2 มากกว่า ในกลุ่มที่ 3) ด้านความปลอดภัยพบว่ายาขงรางจืด และเตยหอมไม่มีผลต่อค่าชีวเคมีในเลือดของตับ (ระดับเอนไซม์ SGOT, SGPT ในเลือด) และไต (ระดับ BUN, creatinine ในเลือด) และไม่มีผลต่อ ความเข้มข้นของเลือด และเซลล์เม็ดเลือดขาว (35)

นอกจากนี้ยังมีรายงานผู้ป่วยที่ใช่วางจืดในการแก้พิษ (tetradotoxin) จากไซเมงดาทะเล แพทย์โรงพยาบาลชุมพรเขตรอุดมศักดิ์รายงานผู้ป่วยที่ได้รับพิษหลังจากรับประทานไซเมงดาทะเล 4 ราย ความรุนแรงของอาการตามปริมาณไซเมงดาทะเลที่ได้รับ เริ่มแสดงอาการตั้งแต่ 40 นาที ถึง 4 ชม. ทุกรายมีอาการซารอบปาก คลื่นไส้ อาเจียน อาการซาจะลามไปกล้ามเนื้อต่าง ๆ

และที่อันตรายคือทำให้ผู้ป่วยหายใจไม่ได้ ผู้ป่วย 2 ราย มีอาการรุนแรง หหมดสติ ต้องใส่เครื่องช่วยหายใจ แพทย์ให้การรักษาตามอาการเนื่องจากสาร tetrodotoxin ซึ่งเป็นสารพิษในไข่แมงดาทะเล ไม่มียาต้านพิษ (antidote) เฉพาะ ต่อมาแพทย์อนุญาตให้ใช้น้ำสมุนไพรรางจืดในผู้ป่วยได้ หลังกรอกน้ำสมุนไพรรางจืดทางสายยางให้อาหาร 40 นาที ผู้ป่วยเริ่มรู้สึกตัว และอาการดีขึ้นตามลำดับ (36)

หลักฐานความเป็นพิษและการทดสอบความเป็นพิษ

1. การทดสอบความเป็นพิษ

การทดสอบความเป็นพิษเฉียบพลัน เมื่อป้อนสารสกัดน้ำใบรางจืดแก่หนูแรทขนาด 2 และ 5 ก./กก. และสังเกตอาการหลังให้สารสกัดรางจืดในเวลา 5, 15, 30 นาที และ 1, 2 และ 24 ชม. หลังจากนั้นสังเกตอาการทุกวันเป็นเวลา 7 วัน พบว่าหนูแรทไม่มีความผิดปกติเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม และไม่มีการเสียชีวิตของหนูแรท ดังนั้นจึงทำการทดลองโดยป้อนสารสกัดใบรางจืดขนาดสูงครั้งเดียวคือ 10 ก./กก. แก่หนูแรทจำนวน 10 ตัว (เพศผู้ 5 ตัว เพศเมีย 5 ตัว) และกลุ่มควบคุม 10 ตัว ที่ให้น้ำอย่างเดิยว สังเกตการเปลี่ยนแปลงของหนูแรทในช่วงเวลา 5, 15, 30 นาที และ 1, 2 และ 24 ชม. สังเกตอาการและชั่งน้ำหนักทุกวันเป็นเวลา 7 วัน พบว่าไม่มีหนูแรทตัวใดมีพฤติกรรมที่ผิดปกติไปจากกลุ่มควบคุมในระยะเวลา 7 วัน ลักษณะการกินอาหารเม็ดและน้ำ การขับถ่ายไม่แตกต่างกัน ไม่มีหนูแรทตัวใดเสียชีวิตระหว่างการทดลอง เมื่อผ่าซากดูอวัยวะภายในของหนูแรทด้วยตาเปล่า ไม่พบความผิดปกติใดๆ ทั้งลักษณะ สี และขนาดของอวัยวะภายใน (37) แสดงว่าสารสกัดน้ำจากใบรางจืดมีความปลอดภัยในการใช้เป็นครั้งคราว

การทดสอบความเป็นพิษกึ่งเรื้อรัง วิจัยวรรณ และคณะได้ศึกษาความเป็นพิษต่อเนื่องของสารสกัดน้ำใบรางจืด โดยแบ่งหนูแรทออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 24 ตัว เพศผู้ 12 ตัว และเพศเมีย 12 ตัว/กลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มควบคุมป้อนเฉพาะน้ำเป็นเวลา 28 วัน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มทดสอบป้อนสารสกัดใบรางจืดขนาด 500 มก./กก. เป็นเวลา 28 วัน กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มศึกษาผลย้อนกลับหลังหยุดให้น้ำสกัดใบรางจืด (กลุ่ม satellite) โดยป้อนสารสกัดใบรางจืด ขนาด 500 มก./กก. เป็นเวลา 28 วัน แล้วหยุดให้สังเกตอาการต่ออีก 14 วัน ชั่งน้ำหนักทุกวันพร้อมสังเกตอาการ พบว่าลักษณะภายนอกและพฤติกรรมต่างๆ ของหนูแรทในกลุ่มที่ 2 ไม่แตกต่างไปจากกลุ่มควบคุม และไม่มีหนูแรทตัวใดเสียชีวิตในระหว่างการทดสอบทั้งในกลุ่มควบคุมและกลุ่มที่ให้สารสกัดน้ำใบรางจืด และน้ำหนักของหนูแรทในกลุ่มที่ 3 ไม่แตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > 0.05$) และไม่พบความผิดปกติทางพยาธิสภาพของอวัยวะภายในของหนูแรททั้ง 2 เพศ เมื่อสังเกตด้วยตาเปล่า แต่เมื่อนำอวัยวะภายในมาชั่งน้ำหนักพบว่า น้ำหนักตับ ไต ของหนูแรทเพศผู้ที่ได้รับสารสกัดน้ำใบรางจืดมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และค่าชีวเคมีใน

หนูแรทที่ศึกษาย้อนกลับ (กลุ่มที่ 3) มีค่า BUN, creatinine, direct bilirubin, AST เซลล์เม็ดเลือดขาว (WBC) สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) (37) แสดงว่าการรับประทานรังสีติดต่อกันนานประมาณ 1 เดือน อาจมีผลต่อดับ และไตจึงควรระมัดระวัง

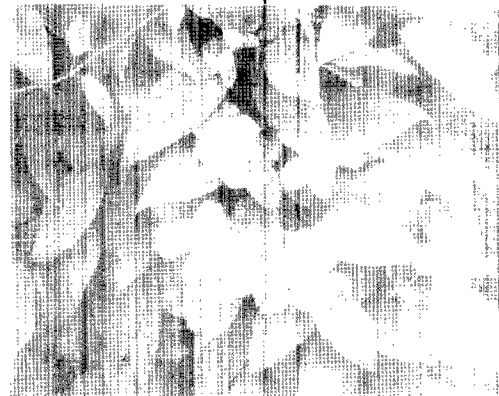
การทดสอบความเป็นพิษเรื้อรัง เป็นการทดสอบในหนูแรทพันธุ์วีสตาร์เมื่อป้อนสารสกัดน้ำตาลจืดทางปากขนาด 20, 200, 1,000 และ 2,000 มก./กก./วัน หรือคิดเป็น 1, 10, 50 และ 100 เท่าของขนาดที่ใช้ในคน เป็นเวลา 6 เดือน เทียบกับกลุ่มควบคุมที่ได้รับน้ำกลั่น พบว่าสารสกัดรังสีไม่มีผลต่อน้ำหนักตัว การกินอาหาร พฤติกรรม และสุขภาพทั่วไปของหนู ไม่ทำให้เกิดอาการพิษสะสม และไม่ทำให้หนูตาย หนูเพศผู้ที่ได้รับสารสกัดรังสีขนาด 2,000 มก./กก./วัน มีเม็ดเลือดแดงน้อยกว่ากลุ่มควบคุมและค่าดัชนีเม็ดเลือดแดงแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อยู่ในช่วงค่าปกติ แต่หนูเพศเมียที่ได้รับสารสกัดรังสีขนาด 1,000 และ 2,000 มก./กก./วัน มีเม็ดเลือดขาวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หนูทั้งสองเพศที่ได้รับสารสกัดรังสีขนาด 2,000 มก./กก./วัน มีระดับบิลิรูบินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแต่คงอยู่ในช่วงค่าปกติ สารสกัดรังสีไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะภายในทั้งระดับมหาวิทยาลัยและจุลพยาธิวิทยา อย่างไรก็ตามการรับประทานรังสีในขนาดสูงเป็นระยะเวลานานและต่อเนื่องควรมีการตรวจเลือดเพื่อติดตามดูการเปลี่ยนแปลงของค่าเคมีคลินิกที่อาจเกิดขึ้นร่วมด้วย (38)

2. พิษต่อเซลล์

เมื่อป้อนสารสกัดน้ำตาลจืด ขนาด 500 มล./กก.น.น.ตัว ให้หนูแรทเป็นเวลา 28 วัน ทดสอบความเป็นพิษต่อเซลล์โดยวัดระดับของ malondialdehyde (MDA) ซึ่ง MDA เป็นผลผลิตของปฏิกิริยา oxidation ของ lipid membrane ที่มีอยู่ในเยื่อหุ้มเซลล์ และองค์ประกอบของเซลล์ทุกเซลล์จากอนุมูลอิสระ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลาที่ภาวะปกติในระดับหนึ่ง ซึ่งพบว่าสารสกัดน้ำตาลจืดไม่ทำให้ระดับ MDA แตกต่างไปจากกลุ่มควบคุม แสดงว่าสารสกัดน้ำตาลจืดไม่ทำให้ lipid membrane เสียหาย จึงไม่เป็นพิษต่อเซลล์ (37)

3. ฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์

สารสกัดน้ำตาลจืด ความเข้มข้น 125, 250 และ 500 มก./จานเพาะเชื้อ ทดสอบฤทธิ์การก่อกลายพันธุ์ต่อเชื้อแบคทีเรีย *Salmonella typhimurium* สายพันธุ์ TA 98 และ TA 100 พบว่าสารสกัดน้ำตาลจืดไม่มีฤทธิ์ก่อกลายพันธุ์ แต่มีผลช่วยต้านฤทธิ์การก่อกลายพันธุ์ของเชื้อแบคทีเรีย *S. typhimurium* (37)

สืบเนื่องจากบัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติที่จะประกาศเพิ่มเติมรังจืด เป็นยาพัฒนาจากสมุนไพรในส่วนของเภสัชตำรับโรงพยาบาลที่จะเพิ่มไว้ในบัญชียาหลักแห่งชาติ โดยระบุข้อบ่งใช้ ขนาดที่ใช้ ข้อควรระวังของยาชง และยาแคปซูลรังจืด ไว้ดังนี้ (39)

ข้อบ่งใช้ ถอนพิษเบื่อเมา

ขนาดการใช้

กรณีถอนพิษเบื่อเมา

ยาชง รับประทานครั้งละ 2 - 3 ก. โดยชงกับน้ำร้อน 120 - 200 ซีซี วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

กรณีถอนพิษไข้ แก้อ่อนใน

ยาแคปซูล รับประทานครั้งละ 500 มก. - 1 ก. วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร

ยาชง รับประทานครั้งละ 2 - 3 ก. โดยชงกับน้ำร้อน 120 - 200 ซีซี วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

ข้อมูลเพิ่มเติม

ทางการแพทย์แผนไทย จะใช้ส่วนใบหรือส่วนรากมาตำ และคั้นรวมกับน้ำข้าวข้าว รับประทานเพื่อแก้พิษผิดสำแดง

ข้อควรระวัง

1. ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยเบาหวาน เพราะอาจทำให้เกิดภาวะน้ำตาลในเลือดต่ำ
2. ควรระวังการใช้ร่วมกับยาอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่ต้องใช้ยาอื่นอย่างต่อเนื่อง เพราะรังจืดอาจเร่งการขับยาเหล่านั้นออกจากร่างกาย ทำให้ประสิทธิภาพของยาลดลง

สรุป

จากผลการทดลองในเรื่องการต้านพิษของยาฆ่าแมลง พบรายงานว่ามีผู้รับประทานตำ รังจืดแล้วพบว่าช่วยชีวิตผู้ที่รับประทานยาพาราควอต หรือพิษจากไซแมงดาได้ และพบว่ามี แนวโน้มช่วยลดระดับสารฆ่าแมลงในร่างกายอีกด้วย อย่างไรก็ตามควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเรื่อง ขนาดการใช้ที่เหมาะสมในคน ส่วนการทดสอบความเป็นพิษนั้น พบว่าการทดลองในหนูเรื่องพิษ กิ่งเรื้อรัง โดยใช้รังจืด 500 มก./กก. ไม่พบอาการผิดปกติ แต่อาจทำให้น้ำหนัก ตับ ไต สูงกว่ากลุ่ม ควบคุม ค่าชีวเคมีที่เกี่ยวข้องกับไตสูงขึ้น และ AST สูงขึ้น และการทดสอบความเป็นพิษเรื้อรังแม้จะมีผลทำให้เม็ดเลือดแดงน้อยลงกว่ากลุ่มควบคุม แต่ก็ยังคงอยู่ในระดับปกติ จึงควรมีการตรวจเลือดเพื่อติดตาม หากรับประทานรังจืดในขนาดสูงเป็นระยะเวลานานต่อเนื่องควรมีการตรวจเลือดเพื่อติดตาม การเปลี่ยนแปลงของค่าชีวเคมีคลินิกที่อาจเกิดขึ้นร่วมด้วย และผู้ที่เป็นเบาหวานควรหลีกเลี่ยง การใช้รังจืดเช่นกันเพราะอาจทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดต่ำได้

เอกสารอ้างอิง ติดต่อกับสำนักงานข้อมูลสมุนไพร